

COBERTA

El *Valeri Maxim*, de Fra Antoni Canals, un crit sobre la particularitat i l'identitat de la Llengua Valenciana.

Vicent Domenech, «El Palleter», un crit de llibertat i d'independència de la nostra Patria Valenciana.

EL CRIT
DE LA
LLENGUA
II

DENOMINACIO
DE LA LLENGUA VALENCIANA:
TESTIMONIS
(sigles XVI - XVIII)

JOSEP ALMINYANA I VALLÉS

Lo Rat Penat

VALENCIA, 1999

© JOSEP ALMINYANA I VALLÉS

Edita: Lo Rat Penat, 1999

C/ Aparisi i Guijarro, 10 - 46003 Valencia

Declarada d'Utilitat Publica

Web/site: <http://www.loratpenat.org>

E-mail: secretaria@loratpenat.org

En la col·laboració de l'Excelentíssim Ajuntament de Valencia

Cap de la Secció de Publicacions: CONSUELO RUBIO I MARTÍNEZ

Assessorament tècnic i lingüístic: MARIVI FERRANDIS I OLMOS

JULI MORENO I MORENO

Disseny portada: SERUMAC, S.L.

I.S.B.N. Obra completa: 84-89069-53-0

I.S.B.N. Volum II: 84-89069-52-2

Deposit legal: V-2561-1999

1.ª edició volum II: 1999

Maquetació: SERUMAC, S.L.

Imprimix: IMPRENTA ROMEU, S.L.

C/ Santander, 3 - 46017 Valencia

Sigle XVI

Miquel Pérez

ALENCIA, ciutat i regne, es mare fecunda, i en la seua terra beneida ha germinat eixa pleyade d'homens il·lustres que l'honoren, que enlairen ben alt el seu nom glorios i el fan resonar i ser conegut en totes les bandes del mon.

I. INTRODUCCIO

Pero entre tots estos fills seus i personages il·lustres es destaca el Pare Sant Vicent Ferrer, el mes benvolgut dels valencians, per ser ell el qui relluix com un astre de primera magnitud en mig del seu clar i blau cel i per haver-se identificat en la seua persona la virtut i la predicacio, la santitat i la ciencia, l'universalitat i la seua valenciania.

Sant Vicent Ferrer, o, com li diém els valencians en eixe dolcissim nom de tendror infinita, el nostre Pare Vicent Ferrer, es molt gran i ho es tot per a nosatres. Tot bon valencià quant sent este nom tan suau i tan nostre, s'emociona i se li omplim de llagrimes els ulls.

Cada any, entre el despertar de la primavera, quan en temor i respecte, titubejant, comencen a obrir-se els primers capolls de la flor dels tarongers, que perfumen intensament l'ambient circumdant, apareix la benvolguda figura, realment extraordinaria d'eix home polifacetic, de dificil harmonia, con ho es la nostra primavera valenciana, entre els arruixons historics i un sol regulador de la sembra divina de la seua paraula i de les seues virtuts, escampades per tots els horisons del mon en el moment i l'hora de la seua oportunitat.

Valencia ciutat i regne, s'obri gojosa en cantic d'amor i costums ancestrals i es prepara a celebrar la festa del fill que la feu gran com ningú.

La nostra Valencia, dins del seu nucleu antic, quasi migeval, apareixerà estos dies solcada per una maravellosa estela de «milacres» vicentins baix del purissim dosser blau del cel i d'eixa xarcia d'or que ordix el sol en els barrocs entaulats que servixen de peanya als altars que la pietat vicentina alça en amor i sacrifici i a on se sent, es parla

i es viu, tal com si el mateix Pare Sant Vicent Ferrer tornara a repetir aquells prodigis senzills i eloqüents que electrissaven les multituds que el seguien. Tota València es un cant d'amor, vibrant i respectuos pel seu fill benamat.

La nostra generacio hipercritica i incredula, en els seus dubtes i les seues polemiques inutils, no s'havia atrevit encara a tocar la figura historica i llegendaria del sant domimic valencià; pero ultimament es destaparen els albellons de la calumnia per a on se n'eixien les aigües brutes del resentiment, i la bava immunda, d'alguns que es diuen valencians ha volgut entenebrir la faç gloriosa de l'home mes important del nostre Regne i de la nostra ciutat, Cap i Casal.

Esta tronada en rellams i avalots, com totes les atres tormentes acabarà per passar de llarc i el fanc remogut s'assentarà en el fondo del sequiol de l'oblit; i quan relluixca el sol aprofitant una image sobre l'Esglesia, utilisada per Vázquez de Mella, l'aguila imperial en el seu estil unic i inimitable, escamparà les seues ales acollidores i nos dira: «Homens de poca fe, ¿per que temeu?».

D'este home, dotat de carismes apostolics, miraculos i milacrer, ferm en la vida espiritual, pero sensible a totes les necessitats que el rodejaven, conseller de papes i reis, arbit de l'unitat de les Espanyes i de la pau de l'Esglesia, predicador incansable per tots els racons de l'Europa, dotat en el do de llengües, que tenia sempre posada la mirada en Deu i al servici de la pau, podria i voldria dir-vos tantes i tantes coses... pero no vaig a parlar-vos de Sant Vicent sino d'un escritor destacat del segle XVI, Miquel Pérez, qui va escriure i traduir unes quantes obres en valencià i es qui mes voltes va proclamar que escrivia en llengua valenciana.

II. DADES BIOGRAFQUES

Per a poder compondre la seua biografia, contem desgraciadament en molt escasses noticies, don Vicente Ximeno posa la data de la seua mort en 1474. Don Just Fuster i Pastor corrige esta data i diu que l'any 1510 encara vivia Miquel Pérez, puix que eix any publicava *la Vida de Sant Vicent Ferrer*. Segons uns atres documents, el 22 de decembre de 1502 va ser proposat per la parroquia de Santa Caterina per al carrec de Justicia Criminal i en 1513 apareix inscrit com a feligres de la parroquia de la Santa Creu al formar-se el llibre de la *Tacha Real*. Don Jordi Rubió i Balaguer assegura que encara hi vivia en 1514. Lo ben cert es que en el *Manual dels Consells* de la ciutat se'l cita en quint lloc entre els jurats dels ciutadans.

III. LA SEUA OBRA

La seua produccio lliteraria en prosa es abundant i selecta, i resalta entre els seus coetaneus per la preciositat del seu estil.

L'obra d'ell que nos conve destacar es la *Vida de Sant Vicent Ferrer*. Esta biografia del nostre Sant Patro, com molt be ho diu Rubió i Balaguer, es un elogi de les virtuts del Sant Pare Vicent Ferrer i un recort d'allo que la tradicio havia arreplegat de les seues devocions, profecies i milacres, aixina com dels eixemples de la seua mort santa.

Si hem de fiar-nos de lo que diu el mateix Miquel Pérez, l'obra es una traduccio; pero lo ben cert es que l'obra llatina original, a la que es fa referencia, no n'hi ha cap, que se sapia, d'eixemplar que haja aplegat a nosatres.

L'unic eixemplar d'esta primera *Vida de Sant Vicent Ferrer* editada en llengua valenciana es conserva en la biblioteca de l'Universitat Lliteraria de la nostra ciutat de Valencia: es un incunable fet en l'imprenta de Joan Jofre el dia 23 de març de 1510. L'obra no conté capituls, pero si te uns apartats que dividixen clarament la materia.

Ademes d'esta edicio valenciana de 1510, n'hi ha una atra, en castella, de 1589, el titul de la qual es: *La vida de San Vicente Ferrer, con muchos milagros que obró, así en su bienaventurada vida, como después de su gloriosa muerte*.

IV. DENOMINACIO DE LA LLENGUA

Acabem de donar unes notes bio-bibliografiques d'un dels homens que mes netament i en major insistencia va anar repetint, a través de les seues obres, que escrivia en llengua valenciana.

Aixina, en la dedicatoria de la *Vida de Sant Vicent Ferrer* a «Na Cirera d'Alpont, muller del magnifich micer Pere d'Alpont, Regent de la Cancelleria i del Consell del Rey, nostre Senyor», fa constar, en dos ocasions, que l'escriu en llengua valenciana.

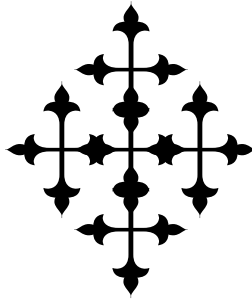
Diu al poc d'haver començat la dedicatoria: «Ab tan devot desig desijava veure vostra merce traduhida de lati en romanç la vida del benaventurat sant Vicent Ferrer, que poch dies ans que partis per a la real cort, me prega que yo volgues pendre treball de traduhir de lati en valenciana lengua de aquest glorios sant la historia».

I, quasi a llinia seguida, torna a insistir-ne, afegint: «E fermant les ancores de la nau de la mia sperança en la virtut y potencia de aquest poderos sant, prengui la ploma traduhint de lati en valenciana lengua

los marevellosos actes que d'aquest glorios Sant alguns famosos doctors reciten.»

Cada lector pot comprovar per estes paraules de Miquel Pérez, que l'autor en elles afirma, paladinament i sense eufemismes, que escrivia en llengua valenciana.

No vullc acabar este capítul sense haver dit abans que els valencians devem estar ben agraits a est i a uns atres autors que nos han llegat estos monuments, escrits tots ells, en «una de Deu tan afavorida llengua, com ho es la nostra llengua valenciana, d'ahir, de hui i per a sempre».

Vida de Sant Vicent Ferrer

Vida de Sant Vicent Ferrer. Volum de 170x98 mm. Lletra gotica. Signats a-b de 8 fulles, c de 6 i d de 4. Paper de la ma i de l'estrela. A la girada de la portada està el gravat anterior que representa a Sant Vicent.

“Escriu miquel pereç a la senyora na Citera dalpont muller del magnifich miçer pere dalpont Regent la cancelleria y del consell del Rey nostre senyor.”

“Molt magnifica y virtuosa senyora ab tan deuot desig desigava veure vostra merçé traduhida de lati en romanç la vida del benaventurat sent Vicent ferrer / que pochs dies ans q̄ partis per a la real cort me pregá que yo volgués pendre treball de traduhir de lati en valenciana lengua de aquest gloriós sant la historia.”

Text que apareix en el recte de la 1.ª fulla, com a dedicatòria. **Vida de Sant Vicent Ferrer,** 1510. Miquel Pérez. Eixemplar de la Biblioteca Universitaria de Valencia.

les deya. (Jesus marie filius mundi salus ⁊ domi-
nus qui te traxit ad fidem catholicam te conseruet
in ea et beatum faciat et ab hac infirmitate te libe-
rare dignetur. Amen.

T No poria explicar alguna humana lengua los
grans y excellents miracles / que de aquest glozios
sant se scriuen / y no cessa en aquests nostres temps
ab la diuina virtut quat ab deuocio es inuocat fer
grandissims miracles.

Deo gratias.

T El labor y gloria de nostre senyor deu Jesu christ
y dela gloriosa verge Maria mare sua y sen-
yora nostra feneix la vida del glozios co-
fessor lo benauenturat sent Vicent
ferrer stampada en la noble
ciutat de Valencia per
Joan Jofre de bri-
anso lany de
nostre
redemptor
M. D. y deu. M
xxij. de març.

Pere Agusti Morlà

ASSEM ara, en este capítul, a donar les notes biogràfiques que posseixc sobre el juriste Pere Agusti Morlà.

I. DADES BIOGRÀFIQUES

Se sap, a ciencia certa que va naixer aci en Valencia, de l'illustre familia dels Morlà, afincada en estes terres valencianes, i que pels seus rellevants mereiximents, li va ser concedit el títul de noblea, de l'orde de Cavaller, l'any 1622, títul molt apreciat en aquells temps.

Despres d'haver cursat els estudis de Gramatica, Filosofia i Lleis en la nostra Universitat valentina va creure oportu que devia perfeccionar els seus estudis fora del Regne, i per això se n'ana a Salamanca primer i a Alcala d'Henares despres. En estes famoses universitats va tindre com a mestres, en les seues aules, als millors professors de Jurisprudencia; no debades conseguí llicenciar-se i doctorar-se en els dos drets. Per la seua propia confessio sabem que els seus mestres foren, en Salamanca, Didac Espín i Ignaci Salcedo; en Alcala d'Henares, Felicià de Solís i Gabriel Enriquez.

Quan hague retornat a Valencia definitivament, començà a treballar com a advocat en els tribunals de la ciutat i del regne. Per lo que nos oferix Onofre Izquierdo en la seua obra *Ingenios valencianos*, el rei li va concedir el carrec d'oïdor civil en la Real Audiencia de Valencia.

A Pere Agusti Morlà l'obra que el feu immortal –deixant de banda el tema vidrios de les fonts que en va poder utilitzar–, fon el *Emporium utriusque Juris quaestionum in usu forensi admodum frequentium. Prima pars*, editada en Valencia, pels tipografs Franc i Didac de la Torre, l'any 1599.

Pel títul, be es pot colegir que este llibre era el primer d'una obra que l'autor havia anat preparant. En la seua portada, ben clar ho diu: «In quinque partes divisum, quarum prima et secunda juris Caesaris tertia et quarta, pontifici quaestionis discuit; quinta vero singulas poenas ab utroque jure, nec non Regio Castellae et Valentiae delictis impositas accurate prosequitur», que vol dir: «(Treball). En cinc parts dividit, de

les quals la primera i la segona tracten de les qüestions del dret del Cesar; la tercera i la quarta, de les del (dret) pontifici, i la quinta continúa (tractant) cuidadosament de cada una de les penes corresponents als delictes en u i atre dret i tambe de les impostes pels reis de Castella i de Valencia».

Es dedux, per tant, que no va poder complir el seu ideal, segurament per haver-li sorpres l'hora de la seua mort; d'ací que deixara les quatre parts restants de l'obra sens editar, els manuscrits de les quals tampoc no han aplegat fins a nosatres, si es que acabà de redactar-les.

En este famos llibre de dret, nomenat *Emporium*, a mes de la part tecnica que tracta de jurisprudencia, hi ha un apartat especial dedicat al «suavissimo et humanissimo lectori» en el qual apartat demostra l'autor els seus profundissims coneiximents d'allo que hui diem historia de la lliteratura. Es una antologia dels principals autors, especialment valencians, en la que, despres d'agrupar-los per facultats, els va nomenant, u per u, en el nom i llinages, i els dedica una frase, concisa si es vol, pero que retrata a cada u d'ells, exaltant la seua obra i les seues qualitats.

II. DENOMINACIO DE LA LLENGUA

Es, en eixe verdader cantic a la seua fecunda Valencia, que tants i tan ilustres fills ha donat al genero huma, quan repetix d'una a mil voltes que els nostres escritors escrivien en llengua valenciana.

Crec que este fenomen tan repetit a través dels sigles, sobre la denominacio de la nostra llengua valenciana, es molt digne de tindre'l en conte, perque n'hi ha per aci «individus i fulanus» que ara nos venen dient que lo de la denominacio de la nostra llengua valenciana es lo manco important.

Els mateixos que ara diuen això son els qui es trenquen les banyes volent rebatejar la nostra llengua –a la força– en un nom que els valencians no hem admes, ni admetem, ni admetrem enjamai, perque no es el nostre, perque no nos va i perque ya en tenim u de propi, registrat des de fa ya molts sigles, que no l'hem abandonat ni l'abandonarém, ni ara ni mai, per mes que n'hi haja qui s'encabote en impondre'ns l'estrany i no grat.

I aço perque eixe nom nou, o eixe malnom, que a la nostra llengua li volen i nos volen impondre, no està ni ha estat mai avalat per motius mes o manco científics, sino per factors sociopolitics, els quals van passant i desapareixent a poc a poc, segons les circumstancies, afortunadament per a tots.

La llengua –ho repetixc i no em cansare de repetir-ho– la fa el poble que la parla, es per al poble i es de la seua propietat, que no li la pot furtrar ningú sens el seu consentiment.

Llamentablement, factors, que no depenen exlucssivament del poble l'han fet aplegar a l'actual situacio de desconeiximent de la riquesa de la seua llengua i, per tant, l'han sumit en una confusio espantosa; encara que tot això ya va prenent clara consciencia, lo que demostra l'inici de la seua recuperacio definitiva.

S'ha culpats a Castella, i no sense motius d'haver-nos enviat virreis i arquebisbes, de fora del regne, que no sabien parlar ni escriure en valencià, en un proposit decidit de castellanisar-nos.

Pero es el cas que tambe hui estem patint un atre atac des de fora –i lo que es pijor– inclus des de dins, per a catalanisar-nos contra la nostra voluntat de poble lliure i diferenciat del seu entorn; i això, perque apoyant-se en la confusio pels mateixos creada, volen «normalitzar-nos» i «kulturalitzar-nos» enganyant a uns i a atres, especialment als chiquets i als adolescents, ensenyant-los i fent-los creure en unes «normes ortografiques» de laboratori, prefabricades per a una ciutat molt concreta durant les primers decades d'este sigle.

En contraposicio, allo que nos cal fer, i ho hem d'intentar sens acovardir-nos-en mai, es reeducar al nostre poble, a fi que retorne a les seues arrails, conega els nostres classics i deprenega d'ells a parlar i a escriure be, acceptant tambe, clar està, tot lo correcte del progrés continuat d'una llengua viva i desperta com es la nostra, la valenciana.

No vullc acabar est articul sense recordar unes paraules de Pere Agusti Morlà, aquelles que ell mateix, en referir-se als nostres grans poetes del sigle d'or de la nostra llengua valenciana, va dir d'ells; que escrivien «in valentino patrio sermone». Als qui no coneguen la llengua llatina els dire que els classics llatins, Horaci entre ells, ampraven esta expressio; «patrio sermone», per a indicar l'idioma natiu.

Segons açò, es pot concloure, per tant, que Pere Agusti Morlà, gran juriste i escritor eminent, va afirmar que els nostres classics i tots els demes escritors valencians escrivien en llengua valenciana.

Sant Lluís Bertran,
proces de canonisacio.

N traçar les biografies dels nostres grans escriptors valencians, a partir del segle XIV, m'encontre en grans dificultats per a trobar aquelles notícies concretes d'ells i de les circumstàncies en les que es van desenvolupar les seues vides. D'alguns nomes nos queden els seus escrits.

En el cas de Sant Lluís Bertran, això no nos passa, afortunadament, puix que tenim a ma font ben abundosa. Estes son: «Els processos de la seua vida i virtuts», iniciats en 1581, 1586 i 1596, arrellegats en tres valuosíssims manuscrits que es conserven en el convent dels dominics de la nostra ciutat, Cap i Casal del Regne; el «Llibre d'habits i professions», de 1532 a 1627, i un breu resum, molt complet d'ell, del segle XVIII; dos manuscrits, custodiats en l'Archiu General del Regne de Valencia; *La vida del sant*, escrita per u dels seus discipuls, el famos P. Antist, publicada dos anys despres de la mort del sant, en 1583, a mes d'un gran numero de cartes, sermons i d'atres documents conservats en els archius de Sant Esteve, convent de predicadors, Universitat Lliteraria, per no citar-ne unes atres de menor importància.

I. DADES BIOGRAFQUES

Naixque i fon batejat en la parroquia de Sant Esteve, segons consta en els llibres del seu archiu, el dia 1 de giner de 1526. En 1541 pertanyia ya a la germandat d'estudiants, formada pel P. López i el 26 d'agost de 1544, prenia l'habit dominicà en el Real Convent de Predicadors de Sant Domenech, de Valencia. Un any despres, el 27 d'agost, fea la seua professio religiosa, i en 1547, s'ordenava de sacerdot i cantava la seua primera missa. L'any següent, quasi missacantant recent estrenat, fundà, en companyia del famos P. Micó, el convent de Llombay, i en 1549, segons el P. Antist, als seus 23 anys d'edat, era nomenat, per primera volta, mestre de novicis, carrec al que seria promogut cinc voltes mes; d'eixos sis nomenaments coneixem les dades exactes.

De la seua inclinació a l'estudi nos dona idea la seua inesperada i sorprenent fuga a Salamanca en 1555, i lo que d'ell nos diu el seu primer biograf: «que no hubo en la provincia fraile que más libros había leído».

En temps de la nefasta i desventurada pesta de 1557, fra Lluís Bertran fon destinat al convent d'Albaida, del que fon nomenat prior, un any mes tart, l'any 1558. Encara hui es manté viva, en tota La Vall d'Albaida, la devocio al sant, pel seu treball apostolic, desplegat durant la seua residencia en aquell convent.

En 1560 tornà al convent de Valencia, i d'est any es la seua correspondencia en Santa Teresa de Jesus.

La seua ilusio, tan freqüentment acaronada en la seua anima d'evangelisar en terres de missio, es va vore complida l'any 1562, quan s'encaminà cap a la Nova Granada, hui Colombia, d'America. Allí, en 1568, fon nomenat superior de Santa Fe.

Poc de temps despres, en 1569, regressà a Espanya, concretament a la seua Valencia, i seguix la seua vida de religios retirat; pero en 1574 es nomenat prior del convent de Sant Onofre, de Museros, i en maig de 1575, es elevat al priorat del Real Convent de Predicadors de Valencia.

Mor en el seu convent, d'esta capital, el dia 9 d'octubre de 1581, a les deu del mati, quan Valencia commemorava l'entrada triumpfal del seu conqueridor Don Jaume I, rei de Valencia.

Per esta concisa cronologia, podem fer destacar les facetes mes importants de Sant Lluís.

D'una part veem que es manifestà com un gran forjador d'animes jovens en el seu aplom, serenitat i visio de futur, fins que consigui crear una verdadera escola d'espiritualitat. Molts dels seus discipuls desenrollaren la seua activitat aci, en Valencia, i atres serviren a l'Esglesia en uns atres llocs del mon, llunt d'aci.

Un atre aspecte interessant de la seua vida es el seu do de govern; des de les lluntanes terres d'ultramar, alla en Santa Fe de Colombia, passant per Albaida i Sant Onofre, per a acabar en el Real Convent de Predicadors, de Valencia, tot ell va ser un model de governant, que açà, en tots els seus aspectes, els convents que regi.

No s'explica cóm un home malaltus, auster i gran contemplatiu, desplegara tant esta virtut de govern. Tots els seus subdits s'alegraven de tindre'l de superior; i quan ell va presentar al mestre general de l'orde la seua renuncia com a prior, des del generalat rebia la negativa, al mateix temps que se li pregava, en virtut de santa obediencia, que continuara en el carrec.

Per ser un home de gran experiencia espiritual, un contemplatiu per vocacio, va ser el gran orientador i pacificador de les animes. La pleyade de dominics ilustres per ell dirigits, la seua amistat profunda en Sant Joan de Ribera i els molts i molts valencians, de tots els estaments socials, que s'acostaven ad ell per ser un home de Deu, son un clar exponent d'esta realitat: que Sant Lluís Bertran passà pel camí de la

vida fent el be en el carisma d'un magisteri especial sobre tots els qui se li acostaven, els quals van rebre el seu sagell caracteristic i, sense pretendre-ho, van continuar la seua eixemplar vida com a veraders discipuls seus.

II. DENOMINACIO DE LA LLENGUA

Com es natural, Sant Lluís Bertran parlava i escrivia en llengua valenciana. Pero a l'home de hui li calen, per lo vist, testimonis expressos que, a Deu gracies, els tenim. I sense, mes explicacions, passe a transcriure'n tres molt importants.

El primer es el de «el honrado Hieronymo Ferrandis, labrador, vesino de la presente ciudad de Valencia, de edat de cinquenta años, poco mas o menos, testigo el qual juró en manos y poder del dicho muy Reverendo Señor visitador por nuestro Señor, etc. etc., decir verdad, etc.» qui testifica, en jurament, per al proces de beatificacio de Sant Lluís. Com es pot endevinar, l'atestat es molt interessant, pero només transcriu, allò que concretament parla de la llengua valenciana: «Fue interrogado el testigo... E dixo que acabado el sermon, se fueron tras del dicho padre Fray Lluys con mucha afficion y devocion, mas de cien judios, y que este testigo hoyó predicar al dicho Fray Lluys Bertran en LENGUA VALENCIANA SIEMPRE...»

Un altre testimoni molt valios es el de «Fray Antoni Catala, frayle lego de la Orden de Santo Domingo, conventual del convento y monasterio de Sant Onofre», qui testifica, en jurament també, per al mateix proces. Com en el cas anterior, no transcriu més que lo referent a la llengua valenciana, encara que valdria la pena reproduir uns altres fragments, si no es fera massa llarg este text:

«E dixo este testigo que... determino de hirse con habito, i el dicho Santo Fray Luis Bertran llego donde este testigo estava i le dixo estas o semejantes palabras en LENGUA VALENCIANA: Germa, frare Antoni, tinch entes que us voleu anar ab lo habit; mirau que de semblant inquietut no se'n servex Nostre Senyor».

El tercer, encara que no fa referencia expressa a la llengua valenciana, afirma que el nostre sant parlava continuament en valencià.

El testimoni es de fra Vicent de Vera, i diu lo següent:

«Digo yo, fray Vicente Vicent que conoci a padre fray Luis Bertran porque fue mi maestro de novicios y, siendo prior del convento de S. Onofre, fuy su subdito en dicho convento, y segun siempre vi en sus obras y muy siervo de Dios. Y, quando se fue a las Indias, me dio un librito del officio de *Sanguine Christi*, el qual he guardado siempre i le

tengo en mucha veneracion, como a cosa de sancto. Y acuerdome, sin duda alguna, que, estando un dia los dos hablando en el convento me dixo estas palabras: “Algunes vegades em trobe los reals de la cella y no se d’a hon me venen”. En fe de lo qual hize el presente de mi mano, hoy sabado, a 11 de noviembre de 1581, Fray Vicente Vera.»

Acabe en unes paraules d’Escolano, referides a Sant Vicent Ferrer, pero que ben be poden ser aplicades igualment a Sant Lluís Bertran.

Diu don Gaspar Escolano: «Y para que concluyamos con el sermón de la honra de nuestra lengua, baste saber que mereció nombre de apostólica, porque si los apóstoles, para sembrar la palabra de Dios por el mundo, recibieron, en su comisión, el don de lenguas, nuestro grande compatriota San Vicente Ferrer (i Sant Lluís Bertran, afegiriem nosatres), con la valenciana (lengua), fue entendido de todas las naciones y lenguas del mundo, trayendo, con la dulzura della, fuerza de la palabra de Dios al gremio del cristianismo, millares de moros y judios».

